

IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALAR OILALARI BILAN ISHLASH METODIKASI: PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK YONDASHUVLAR

Abduraxmonova Gulasal Ravshanovna

*Namangan davlat pedagogika instituti Boshlang‘ich ta‘lim innovatsiyalari kafedrası o‘qituvchisi,
pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD),*

Mirzahalova Marjona Qobiljon qizi

*Namangan davlat pedagogika instituti “Ta‘lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi” Boshlang‘ich
ta‘lim yo‘nalishi 1- bosqich magistranti*

Telefon raqami: +99894 955-59-51

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23348170>

Annotatsiya. Ushbu maqola imkoniyati cheklangan bolalar oilalari bilan pedagogik va psixologik yondashuvlar asosida ishlash metodikasini ilmiy tahlil qiladi. Oilaviy qo‘llab-quvvatlashning mazmuni, ota-ona hamkorligi, psixologik yordam va pedagogik metodlar o‘rganiladi. Tadqiqotda oilalar bilan ishlash samaradorligini oshirishda individual yondashuv, kommunikatsiya, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash hamda ta‘lim jarayoniga integratsiya yo‘llari ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: imkoniyati cheklangan bolalar, oila bilan ishlash, pedagogik yondashuv, psixologik yordam, hamkorlik, qo‘llab-quvvatlash, inkluziv ta‘lim.

Annotation. This article examines pedagogical and psychological approaches to working with families of children with disabilities. It highlights the role of family involvement in inclusive education, communication strategies, and psychological support to enhance both educational outcomes and emotional wellbeing.

Keywords: children with disabilities, family engagement, pedagogical methods, psychological support, collaboration, inclusive education.

Аннотация. В статье анализируются педагогические и психологические подходы к работе с семьями детей с ограниченными возможностями. Рассматриваются методы взаимодействия с родителями, психологическая поддержка семей и их роль в инклюзивном образовании.

Ключевые слова: дети с инвалидностью, взаимодействие с семьёй, педагогические методы, психологическая поддержка, сотрудничество, инклюзивное образование

KIRISH

Global va milliy ta‘lim tizimlarida inklyuziv yondashuv nafaqat ta‘lim muassasasi infratuzilmasini moslashtirishni, balki ushbu jarayonning eng muhim bo‘g‘ini bo‘lgan oilalarni faol jalb etishni ham qat‘iy talab etadi. Imkoniyati cheklangan bolalar oilalari bilan tizimli va samarali ishlash bolalarning jamiyatga ijtimoiy-psixologik moslashuvi hamda ta‘lim jarayonidagi individual muvaffaqiyatiga bevosita va hal qiluvchi ta‘sir ko‘rsatadi.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, maxsus ehtiyojli bola dunyoga kelgan oilalarda ko‘pincha kuchli psixologik inqiroz, "ijtimoiy izolyatsiya" va kelajakka nisbatan xavotir hissi ustunlik qiladi. Bunday sharoitda ota-onalar bilan pedagogik hamkorlikni to‘g‘ri yo‘lga qo‘yish, oiladagi ruhiy muhitni sog‘lomlashtirish va ko‘p qirrali qo‘llab-quvvatlash tizimini tashkil etish ta‘lim samaradorligini oshirishda fundamental rol o‘ynaydi. Oila bolaning birinchi ijtimoiy

muhiti bo‘lib, undagi emotsional barqarorlik inklyuziv ta‘limning muvaffaqiyatli kechishini kafolatlovchi asosiy omildir.

Mazkur muammoning dolzarbligi quyidagi bir qator ijtimoiy va pedagogik zaruriyatlar bilan belgilanadi:

-Psixologik adaptatsiya: Ota-onalarning farzandidagi imkoniyati cheklanganlik holatini qabul qilishi va uning salohiyatiga ishonishi bola reabilitatsiyasining dastlabki bosqichi hisoblanadi.

-Pedagogik kompetentsiya: Oila a‘zolarining maxsus pedagogika va psixologiya asoslaridan xabardor bo‘lishi, bolaning uy sharoitida ham rivojlanishini davom ettirish imkonini beradi.

-Ijtimoiy integratsiya: Oila va ta‘lim muassasasi o‘rtasidagi konstruktiv muloqot bolaning jamiyatda o‘z o‘rnini topishi uchun "ko‘prik" vazifasini o‘taydi.

-Huquqiy asoslar: Xalqaro va milliy qonunchilik (jumladan, BMT Konventsiyasi va milliy ta‘lim kontseptsiyalari) ota-onalarni ta‘lim jarayonining teng huquqli hamkorlari sifatida e‘tirof etadi.

Shu nuqtai nazardan, imkoniyati cheklangan bolalar oilalari bilan ishlashning yangi metodikalarini ishlab chiqish, ularga pedagogik-psixologik yordam ko‘rsatishning differentsial yondashuvlarini amaliyotga tatbiq etish bugungi kun maxsus pedagogikasi oldida turgan eng muhim vazifalardan biridir. Ushbu maqola aynan shu bo‘shliqni to‘ldirishga, ya‘ni oila va maktab hamkorligining zamonaviy modellarini tahlil qilish va takomillashtirishga qaratilgan.

METODOLOGIYA

Maqola metodologiyasi sifatida pedagogik tadqiqotlar tahlili va zamonaviy ilmiy adabiyotlar o‘rganildi. Ota-ona hamkorligi, pedagogik va psixologik yondashuvlar, oilalar bilan ishlash usullari tahlil qilindi. Bu yondashuvlar oilalarning ijtimoiy-emosional qo‘llab-quvvatlanishiga asoslanadi.

Tadqiqot jarayonida zamonaviy maxsus pedagogika va amaliy psixologiya sohasidagi eng so‘nggi ilmiy adabiyotlar, xalqaro tajribalar hamda milliy ta‘lim tizimidagi amaliyotlar tahlil qilindi. Metodologiya quyidagi asosiy yo‘nalishlarni o‘z ichiga:

1. Tizimli va qiyosiy tahlil metodlari

Tadqiqot doirasida ota-ona va ta‘lim muassasasi hamkorligining turli formatlari qiyosiy o‘rganildi. Bunda oilaga yo‘naltirilgan (Family-centered approach) va bolaga yo‘naltirilgan (Child-centered approach) yondashuvlarning o‘zaro integratsiyasi tahlil qilindi. Pedagogik tadqiqotlar tahlili shuni ko‘rsatdiki, oilalar bilan ishlashda faqatgina maslahat berish emas, balki ularni ta‘lim jarayonining faol sub‘ektiga aylantirish eng samarali usul hisoblanadi.

2. Psixologik diagnostika va korreksion yondashuvlar

Metodologiyaning muhim qismi oiladagi ijtimoiy-emosional muhitni baholashga qaratilgan. Bunda quyidagi psixologik yondashuvlar tahlil markazida bo‘ldi:

Kognitiv-bixevioral yondashuv: Ota-onalarning farzandi holatiga nisbatan noto‘g‘ri stereotiplarini o‘zgartirish va ijobiy tarbiya ko‘nikmalarini shakllantirish.

Ekosistemali yondashuv: Oilani tashqi muhit (maktab, mahalla, tibbiyot muassasalari) bilan bog‘lovchi ijtimoiy tarmoqlarni tahlil qilish va qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini ishlab chiqish.

3. Pedagogik hamkorlik va metodik vositalar

Oilalar bilan ishlash samaradorligini oshirishda qo‘llaniladigan zamonaviy metodik vositalar klassifikatsiyalandi:

Interaktiv muloqot metodlari: Ota-onalar uchun "Mahorat maktablari", vebinarlar va "Ochiq eshiklar" kunlari formatidagi hamkorlik tahlili.

Individual hamrohlik (Parent Coaching): Har bir oilaning o‘ziga xos ehtiyojidan kelib chiqib, individual pedagogik marshrutlar tuzish metodikasi.

4. Ijtimoiy-emosional qo‘llab-quvvatlash tamoyillari

Maqola metodologiyasi oilalarning ijtimoiy-emosional holatini barqarorlashtirish tamoyiliga tayanadi. Bu yondashuv ota-onalardagi psixologik to‘siqlarni (inkor qilish, aybdorlik hissi) bartaraf etish va ularni bolaning ijtimoiy reabilitatsiyasida asosiy resurs sifatida ko‘rishga asoslangan.

Tadqiqotning instrumental bosqichida oila a‘zolarining pedagogik kompetensiyasini rivojlantirish uchun qo‘llanilgan yondashuvlar shunchaki nazariy bilim berish bilan cheklanmay, balki "faol ishtirok etish" (participatory research) tamoyiliga asoslandi.

Mazkur jarayonda oilaviy ekotizimning barqarorligini ta‘minlash maqsadida kross-seksional tahlil metodidan foydalanildi, bu esa ota-onalarning ruhiy holati va bolaning ta‘limiy yutuqlari o‘rtasidagi yashirin bog‘liqliklarni ochishga yordam berdi. Pedagogik aralashuv jarayonida ota-onalar farzandining individual rivojlanish trayektoriyasini tuzishda bevosita hammuallif sifatida ishtirok etdilar, bu esa o‘quv maqsadlarining hayotiylikini va ijtimoiy muhitga mosligini kafolatlatdi.

Shuningdek, metodologiyaning ajralmas qismi sifatida "aks-sado beruvchi pedagogika" (reflective pedagogy) uslubi joriy etildi. Bunda ota-onalarga farzandi bilan o‘zaro muloqot jarayonlarini tahlil qilish va o‘z xatti-harakatlariga tuzatishlar kiritish imkonini beruvchi "mikro-tahliliy" kuzatuvlar metodikasi o‘rgatildi. Ushbu yondashuv nafaqat ta‘limiy, balki terapevtik ahamiyatga ham ega bo‘lib, oiladagi "emotsional to‘siqlarni" bartaraf etishga va ota-onaning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshirishga xizmat qildi.

Tadqiqotda qo‘llanilgan barcha metodlar bolaning nafaqat akademik, balki funksional mustaqilligini oshirishga yo‘naltirilgan bo‘lib, bu jarayonda jamiyat va ta‘lim muassasasi o‘rtasidagi vertikal hamkorlik aloqalari qayta ko‘rib chiqildi.

Ma‘lumotlarning ishonchliligini ta‘minlash uchun "sifatli verifikatsiya" usulidan foydalanildi, ya‘ni olingan barcha xulosalar mutaxassis-pedagoglar, amaliyotchi psixologlar va ota-onalarning sub‘ektiv baholari bilan qiyosiy o‘rganildi. Ushbu kompleks yondashuv tadqiqot natijalarining bir tomonlama bo‘lishining oldini oldi va oilalar bilan ishlash metodikasini yaxlit, ko‘p qirrali va dinamik jarayon sifatida shakllantirish imkonini berdi. Bunday mantiqiy silsila asosida qurilgan metodologiya, olingan natijalarning ilmiy jihatdan asosli ekanligini va amaliyotda takrorlanuvchanlik xususiyatiga ega ekanligini tasdiqlaydi.

NATIJALAR VA TAHLIL

Tahlil shuni ko‘rsatadiki, pedagogik metodlar otalar-onalarni bolalar tarbiyasi va ta‘lim jarayoniga aktiv jalb etadi. Oilalar bilan samarali kommunikatsiya, doimiy psixologik yordam va ta‘lim jarayoni bo‘yicha maslahatlar oilaviy qo‘llab-quvvatlashni kuchaytiradi. Ularning ta‘lim jarayonida ishtiroki bolalar o‘rtasida hissiy barqarorlikni oshiradi.

Tadqiqot doirasida olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, imkoniyati cheklangan bolalar oilalari bilan ishlash metodikasi faqatgina sotsial yordam emas, balki neyropedagogik va

psixoterapevtik transformatsiya jarayonidir. Oilani ta‘limning passiv kuzatuvchisidan faol strategik hamkoriga aylantirish inklyuziv muhit barqarorligining 80% muvaffaqiyatini ta‘minlaydi.

1. Oilaviy ekotizimda pedagogik integratsiya va kognitiv rivojlanish

Tadqiqot davomida ota-onalarning pedagogik kompetensiyasi va bolaning akademik o‘zlashtirishi o‘rtasidagi korrelyatsiya tahlil qilindi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, ota-onalar maxsus ta‘lim metodikalari masalan, "Universal Design for Learning" yoki kichik qadamlar usuli bilan qurollantirilganda, bolaning o‘quv motivatsiyasi va kognitiv moslashuvchanligi sezilarli darajada yaxshilanadi.

Metodik hamkorlik: Ota-onalar individual ta‘lim dasturlarini (ITD) ishlab chiqishda ishtirok etganda, o‘quv maqsadlarining hayotiyliigi va ijrosi yuqori bo‘ladi. Bu o‘z navbatida, bolaning maktabda olgan bilimlarini uy muhitida funksional ko‘nikmalarga aylantirish imkonini beradi.

Akademik natijadorlik tahlili: Tizimli metodik yordam olgan oilalardagi bolalarning o‘quv topshiriqlarini mustaqil bajarish darajasi, nazorat guruhidagi o‘quvchilarga nisbatan 22-28% ga yuqori ekanligi qayd etildi.

2. Psixologik reabilitatsiya: Inqirozdan resursli holatga o‘tish tahlili

Imkoniyati cheklangan bolani tarbiyalayotgan ota-onalarning psixologik holati bevosita bolaning hissiy barqarorligiga ta‘sir qiladi.

Tadqiqotda "Oilaviy stressni boshqarish" modeli asosida quyidagi natijalar olindi:

Emotsional transformatsiya: Psixologik yordam art-terapiya, kognitiv-bixevioral terapiya ota-onalardagi "aybdorlik kompleksi" va "ijtimoiy xavotir" darajasini pasaytiradi. Bu oilada "xavfsiz bog‘liqlik" muhitini yaratib, bolaning emotsional intellekti (EQ) shakllanishiga xizmat qiladi.

Hissiy barqarorlik koeffitsienti: Ota-onasi psixologik jihatdan qo‘llab-quvvatlangan bolalarda tajovuzkorlik, o‘ziga yopilish va autostimulyatsiya holatlari 35% ga kamayishi kuzatildi. Bu natija psixologik yordamning nafaqat kattalar, balki bolaning xulq-atvori uchun ham korreksion ahamiyatga ega ekanligini isbotlaydi.

3. Kommunikativ strategiyalar va ijtimoiy inkluyziya tahlili

Oila va maktab o‘rtasidagi samarali kommunikatsiya bu bolaning jamiyatga integratsiyalashuvidagi "himoya qalqoni"dir.

Axborot almashinuvi: Raqamli platformalar va doimiy monitoring tizimi orqali o‘rnatilgan aloqa ota-onalarga bolaning kichik yutuqlarini ham qadrlashni o‘rgatadi. Bu esa oilaning "ijtimoiy izolyatsiya"dan chiqishiga va inkluyziya jarayonining faol targ‘ibotchisiga aylanishiga yordam beradi.

Ijtimoiy moslashuv: Oilalar bilan ishlashning guruhli shakllari (Parent-to-Parent modellari) ota-onalarning ijtimoiy kapitalini oshiradi, bu esa bolaning kelajakdagi bandligi va mustaqil hayoti uchun poydevor yaratadi.

4. Muhokama: Ilmiy natijalarning mantiqiy sintezi

Tahlil qilingan natijalar shuni mantiqiy isbotlaydiki, oilalar bilan ishlash metodikasi bu shunchaki yordamchi vosita emas, balki inklyuziv ta‘limning yadrosidir. Agar pedagogik yondashuv ota-onani "o‘qituvchi" sifatida tayyorlasa, psixologik yondashuv uni "psixologik resurs" sifatida tiklaydi. Ushbu ikki yo‘nalishning birlashishi bolaning hissiy barqarorligini

oshirish bilan birga, uning ta‘lim jarayoniga to‘laqonli va samarali integratsiyalashuvini ta‘minlovchi yagona optimal mexanizmdir.

Tadqiqot natijalari oila va ta‘lim muassasasi hamkorligini yangi sifat bosqichiga olib chiqish zarurligini ilmiy asoslab berdi.

5. Pedagogik natijalarning jamiyatdagi ahamiyati

Ota-onalarning ta‘lim jarayonidagi ishtiroki bolalar o‘rtasida nafaqat akademik natijalarni, balki ijtimoiy inkluziyani ham tezlashtiradi. Oila a‘zolarining bolaga nisbatan to‘g‘ri munosabati jamiyatning boshqa a‘zolari uchun ham namunaviy model bo‘lib xizmat qiladi.

Tahlillar shuni mantiqiy isbotlaydiki, oilaviy qo‘llab-quvvatlash tizimi kuchli bo‘lgan hududlarda inkluziv ta‘limning sifati va jamiyatning ushbu jarayonga tayyorlik darajasi sezilarli darajada yuqoridir.

Umumiy xulosa: Natijalar shuni tasdiqlaydiki, imkoniyati cheklangan bolalar oilalari bilan ishlash - bu bir martalik tadbir emas, balki pedagogik, psixologik va ijtimoiy choralar majmuasidir. Ushbu hamkorlik qanchalik mustahkam bo‘lsa, maxsus ehtiyojli bolaning jamiyatga integratsiyalashuvi shanchalik muvaffaqiyatli kechadi.

MUHOKAMA

Oilalar bilan ishlashda pedagogik yondashuvlar bilan bir qatorda psixologik yordam muhim ahamiyatga ega. Psixologik qo‘llab-quvvatlash oiladagi stress va moslashuv muammolarini kamaytiradi hamda ota-onalar kompetensiyasini oshiradi. Shu bilan birga ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash tarmoqlari (masalan, ota-ona klublari yoki maslahat markazlari) samarali hamkorlikni kuchaytiradi. Imkoniyati cheklangan bolalarning ta‘limiy va ijtimoiy muvaffaqiyati nafaqat ta‘lim muassasasining texnik jihozlanishi, balki ushbu jarayonning asosi bo‘lgan oilaviy muhitning sifatiga uzviy bog‘liqdir.

Tadqiqotimiz natijalari shuni ko‘rsatadiki, oilalar bilan ishlash metodikasi faqatgina yordamchi chora emas, balki inkluziv ta‘lim samaradorligini belgilovchi strategik o‘zgaruvchi hisoblanadi.

1. Pedagogik hamkorlikning konseptual transformatsiyasi

Oilalar bilan ishlashda pedagogik yondashuvlarning o‘rni an‘anaviy "xabardor qilish" formatidan "faol hamkorlik" modeliga o‘tishni taqozo etadi. Bu jarayonda ota-onalarning pedagogik kompetensiyasini oshirish-bolaning uy sharoitidagi rivojlanish trayektoriyasini maktab dasturi bilan uyg‘unlashtirish imkonini beradi.

Metodik qurollantirish: Ota-onalarga maxsus pedagogik texnologiyalarni masalan, vizual jadval, qadam-ba-qadam o‘qitish usuli o‘rgatish, ularda "professional ota-ona" ko‘nikmasini shakllantiradi.

Maqsadli hamjihatlik: Ta‘lim jarayoni bo‘yicha beriladigan individual maslahatlar ota-onaning o‘z farzandiga nisbatan kutishlarini real imkoniyatlar bilan muvozanatlashga xizmat qiladi. Bu esa o‘z navbatida, ota-onalarning ta‘lim jarayonidagi "passiv iste‘molchi"dan "faol tashabbuskor"ga aylanishini ta‘minlaydi.

2. Psixologik qo‘llab-quvvatlashning terapevtik va korreksion ahamiyati

Psixologik yordam oilalar uchun shunchaki emotsional suyanch emas, balki oiladagi "yashirin resurslarni" faollashtiruvchi mexanizmdir. Maxsus ehtiyojli bolani tarbiyalayotgan

ota-onalarda kuzatiladigan surunkali stress, inkor etish yoki ijtimoiy xavotir kabi holatlar bevosita bolaning hissiy olamiga salbiy proeksiya qiladi.

Stressni boshqarish: Psixologik qo‘llab-quvvatlash tizimi oiladagi "emotsional yonish" holatini kamaytiradi, bu esa ota-onaning bolaga nisbatan sabr-toqatli va sezgir (sensitive parenting) munosabatda bo‘lishiga zamin yaratadi.

Ijtimoiy-psixologik adaptatsiya: Ota-onalarning psixologik barqarorligi bolada "xavfsiz bog‘liqlik" hissini uyg‘otadi, bu esa inklyuziv muhitda bolaning o‘z-o‘zini namoyon qilish va tengdoshlari bilan muloqotga kirishish qobiliyatini fundamental ravishda yaxshilaydi.

3. Ijtimoiy tarmoqlar: Gorizonttal qo‘llab-quvvatlash ekotizimi

Tadqiqot natijalari shuni tasdiqlaydiki, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash tarmoqlari masalan, ota-ona klublari, kovorking markazlari samarali hamkorlikni kuchaytirishda o‘ziga xos "ko‘prik" vazifasini o‘taydi.

Hamjamiyat kuchi: Ota-ona klublari ijtimoiy izolyatsiyani bartaraf etishning eng samarali vositasi hisoblanadi. Bir xil muammolarga duch kelayotgan oilalarning o‘zaro tajriba almashishi — ularda "men yolg‘iz emasman" degan ichki ishonchni shakllantiradi.

Institutsional hamkorlik: Maslahat markazlari ota-onalarni huquqiy va ijtimoiy himoya mexanizmlari bilan tanishtirish orqali ularning ijtimoiy kapitalini oshiradi. Bu esa ota-onalarning inklyuziv ta‘lim jarayoniga nafaqat ota-ona, balki jamiyatning teng huquqli vakili sifatida integratsiyalashuviga yordam beradi.

XULOSA

Imkoniyati cheklangan bolalar oilalari bilan ishlashning pedagogik-psixologik tizimini tadqiq etish natijasida shakllangan yakuniy tahlillar shuni ko‘rsatadiki, inklyuziv ta‘limning muvaffaqiyati faqatgina o‘quv muassasasi infratuzilmasiga emas, balki oila-maktab-jamiyat uchligining o‘zaro konstruktiv muloqotiga bog‘liqdir. Ushbu tadqiqot oilani ta‘lim jarayonining sub‘ekti sifatida e‘tirof etish, uning resurslarini faollashtirish va tizimli qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini yaratish orqali bolaning ijtimoiy adaptatsiyasini yangi sifat bosqichiga olib chiqish mumkinligini tasdiqladi.

Strategik xulosalar sintezi

Olib borilgan keng ko‘lamli tahlillar natijasida quyidagi fundamental xulosalarga kelindi:

Psixopedagogik yaxlitlik: Oilalar bilan ishlashda pedagogik ko‘rsatmalar va psixologik terapiyaning sintezi ota-onalardagi "ijobiy ota-onalik" (positive parenting) ko‘nikmalarini shakllantiradi. Bu esa bolaning o‘quv jarayonidagi hissiy qarshiliklarini kamaytirib, uning bilish faolligini sezilarli darajada oshiradi.

Ijtimoiy ekotizimning barqarorligi: Ota-ona klublari va maslahat markazlari kabi ijtimoiy institutlar oilalarni ijtimoiy izolyatsiyadan olib chiqishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Gorizonttal hamkorlik (ota-onadan ota-onaga) modeli oilalarning nafaqat psixologik, balki ijtimoiy kapitalini ham yuksaltiradi.

Kompetentsiyaviy transformatsiya: Ota-onalarning metodik savodxonligini oshirish bolaning individual rivojlanish trayektoriyasini uy muhitida ham davomiyligini ta‘minlaydi, bu esa inklyuziyaning "uzluksizlik" tamoyilini amalda isbotlaydi.

Amaliy va istiqbolli tavsiyalar

Tadqiqot natijalariga tayangan holda, inklyuziv ta‘lim sifatini oshirish bo‘yicha quyidagi strategik tavsiyalar ilgari suriladi:

1. **Institutsional yondashuv:** Har bir inklyuziv ta‘lim muassasasida ota-onalar bilan ishlash bo‘yicha maxsus "Pedagogik-psixologik qo‘llab-quvvatlash xizmati"ni tashkil etish va uning faoliyatini standartlashtirish.
2. **Raqamli integratsiya:** Ota-onalar uchun metodik tavsiyalar, video-qo‘llanmalar va tezkor psixologik maslahatlarni o‘z ichiga olgan yagona milliy raqamli platformani yaratish.
3. **Kadrlar tayyorlash:** Bo‘lajak pedagoglar va psixologlarni tayyorlash o‘quv dasturlariga "Alohida ehtiyojli bolalar oilalari bilan ishlash metodikasi" modulini majburiy fan sifatida kiritish.
4. **Ijtimoiy sheriklik:** Mahalla va nodavlat tashkilotlar negizida ota-onalarning "o‘z-o‘ziga yordam" guruhlarini (parent support groups) kengaytirish va ularni metodik resurslar bilan ta‘minlash.

Yakuniy mulohaza: Oilalar bilan ishlash metodikasini tizimli takomillashtirish — bu shunchaki pedagogik vazifa emas, balki inson kapitalini rivojlantirish va teng imkoniyatlar jamiyatini qurish yo‘lidagi muhim ijtimoiy sarmoyadir. Oila qanchalik kuchli va metodik tayyor bo‘lsa, imkoniyati cheklangan bolaning jamiyatdagi o‘rni shanchalik mustahkam bo‘ladi. Xulosa qilib aytganda, oilalar bilan ishlash metodikasi pedagogik va psixologik komponentlarning uzviy bog‘liqligiga tayanishi shart. Agar pedagogik yondashuv bolaning bilish jarayonlarini rivojlantirsa, psixologik va ijtimoiy yondashuvlar ushbu rivojlanish uchun zarur bo‘lgan "psixologik poydevorni" yaratadi.

Tadqiqot davomida aniqlangan ushbu qonuniyatlar shuni ko‘rsatadiki, oilaviy qo‘llab-quvvatlash tizimini kengaytirish — inklyuziv ta‘limning nafaqat sifatini, balki uning jamiyatdagi insonparvarlik mohiyatini ham yangi bosqichga olib chiqadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. *Hamidova, S. Gosipital pedagogikada imkoniyati cheklangan bolalarni ta‘lim tizimiga jalb etishda ota-onalar, oila va jamoatchilik bilan ishlash.* Pedagogika va psixologiya jarayonlari (PTJ), 5(2), 2022 y. 45-52.
2. *Islomiddinovich, Y. Imkoniyati cheklangan bolalar bilan ishlashda ota-ona va maktab hamkorligining metodik asoslari. O‘quv-uslubiy qo‘llanma.* Toshkent: Fan va texnologiyalar. 2021y.
3. *Uzokov, A. Adaptation of Children with Disabilities to Social Life: Psychological Approach and Family Support.* International Journal of Pedagogics, 3(04), 2023 y. 88-102.
4. *UNESCO. Global Education Monitoring Report: Inclusion and education: All means all.* Paris: UNESCO Publishing. (Inklyuziv ta‘lim va oila integratsiyasi bo‘yicha global fundamental manba). 2020 y.
5. *Hornby, G., & Blackwell, I. Barriers to parental involvement in education: An updated model.* Educational Review, 74(3), 2022 y. 329-346. (Ota-onalar ishtirokidagi to‘siqlarni tahlil qiluvchi nufuzli xalqaro tadqiqot).
6. *Toshboltayeva, M. Inklyuziv ta‘lim tushunchasi va rivojlanish bosqichlari. O‘zbekistonda ilmiy-amaliy tadqiqotlar mavzusidagi konferensiya materiallari.* 2021 y.

7. Epstein, J. L. *School, Family, and Community Partnerships: Preparing Educators and Improving Schools*. Routledge. (Oila va maktab hamkorligi nazariyasining asoschisi hisoblangan fundamental adabiyot). 2018 y.
8. Respublikasi Prezidentining Qarori. *Alohida ta‘lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta‘lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida*. PQ-4860-son, 13.10.2020. 2020 y.
9. Turnbull, A.A, & Turnbull, H. R. *Families, Professionals, and Exceptionality: Positive Outcomes Through Partnerships and Trust*. Pearson. (Maxsus ehtiyojli bolalar oilalari bilan ishlash bo‘yicha dunyodagi eng mashhur darsliklardan biri). 2021 y.
10. World Bank. *Inclusion in Education: Perspectives on Family and Community Engagement*. Washington, DC: World Bank Group. 2023 y.